वैष्णवं मार्गं ब्रह्ममार्गविनिर्गतम्। सकृत् प्रदक्षिणीकृत्य पवित्रमभिधीयते"। वायुपुराणे "दानं प्रतिग्रहो होमो भोजनं बलिरेव च। साङ्गुष्ठेन सदा कार्यमसुरेभ्योऽन्यथा भवेत्"। साङ्गुष्ठेन 'अङ्गुलीसङ्गताङ्गुष्ठेन। "एतान्येव च कार्याणि दानादीनि विशेषतः। अनजानु विधेयानि तद्वदाचमनं नृप!"। बौधायनः "भोजनं हवनं दानमुपहारः प्रतिग्रहः। बहिर्जानु न कार्याणि तद्वदाचमनं स्मृतम्"। ब्रह्माण्डपुराणे "नाधिकारी सुक्तकच्छो सुक्तचूडस्तथैव च। दाने प्रतिग्रहे यज्ञे ब्रह्मयज्ञादिकर्मसु। देयाः समेत्य वस्त्रं हि तच्च पुंसामकल्पयन्। ततश्च वाससा हीनमसंपूर्णं प्रचक्षते। सोत्तरीयस्ततः कुर्यात् सर्वकर्माणि भावतः। अधौतं कारुधौतञ्च परिदध्याच्च वाससी। ददानः प्रतिगृह्णंश्च दध्यादहतमेव च"। वराहपुराणे "सुस्नातः सम्यगाचान्तः कृतसंध्यादिकक्रियः। कामक्रोधविहीनश्च पाषण्डस्पर्शवर्जितः। जितेन्द्रियः सत्यवादी पात्रं दाता च शस्यते" तथा "प्रमीते गोत्रपुरुषे सूतके वा समागमे। दशरात्रमनर्हः स्यात् कर्तुं दानप्रतिग्रहौ। पिण्डोदकादि मृतके दातुं प्रेताय युज्यते। अच्छिन्नायां तथा नाड्यां दानार्हौ मृतसूतके"। विष्णुधर्मोत्तरे "शुचिर्वाथ्यशुचिर्वापि दद्यादभयदक्षिणाम्। शुचिनाऽशुचिना वापि याच्ञा भय उपस्थिते"। छन्दोगपरिशिष्टे कात्यायनः "कुशोपरिनिविष्टेन तथा यज्ञोपवीतिना। देयं प्रतिग्रहीतव्यमन्यथा विफलं हि तत्"। व्याघ्र जातूकर्ण्यः "ओङ्कारेण दद्यात् प्रतिगृह्णीयाच्च"। स्कन्दपुराणे "प्रणवो जगतां बीजं वेदानामादिरेव च। एष एव वरं ब्रह्म पवित्रमयमुत्तमम्। तस्मात् प्रणवमुच्चार्य कार्यौ दानप्रतिग्रहौ" यमः "योऽर्चितं प्रतिगृह्णाति योऽर्चयित्वा प्रयच्छति। तावुभौ गच्छतः स्वर्गं विपरीते विपर्ययः"। लिङ्गपुराणे "दद्याद्दानं यथा शक्त्या सदाभ्यर्चनपूर्वकम्। ब्राह्मणश्चापि गृह्णीयाद्भक्त्या दत्तं प्रतिग्रहम्"। शातातपः "प्रश्नपूर्वन्तु यो दद्यात् ब्राह्मणाय प्रतिग्रहम्। स पूर्वं नरकं याति ब्राह्मणस्तदनन्तरम्"। प्रश्नपूर्वमिति एतमध्यायम् एतमनुवाकं वा यदि त्वमस्खलितं पठसि तदा तदेतावद्ददामीत्युक्त्वा तथा कृते यद्दीयते तत् प्रश्नपूर्वकम्। व्यासः "अयमानेन यो दद्याद्गृह्णीयाद्यः प्रतिग्रहम्। तावुभौ नरके मग्नौ वसेतां शरदां शतम्"। शातातपः "कार्यलोभेन योदद्याद्गृह्णीयाद्यः प्रतिग्रहम्। दाताधो नरकं याति ब्राह्मणस्तदनन्तरम्"। विष्णुधर्मोत्तरे "प्रतिग्रहोयोविधिना प्रदत्तः प्रतिग्रहो योविधिना गृहीतः। द्वयोः प्रयोगस्तरमन्तु कार्यं श्रेयस्तथाप्नोति न संशयोऽत्र"।

अथ मिश्रधर्माः। नन्दिपुराणे "दाने विधिमविज्ञाय नहि तद्दातुमर्हति। प्रतिग्रहानभिज्ञस्य गृह्णन्निरयमश्नुते। सावज्ञं प्रतिगृह्णानो गृहीतापि पतत्यधः। किन्त्वं वेत्सीति वक्तव्यो न दात्रा ब्राह्मणः क्वचित्। सोऽपि पृष्टः स्वयं तेन दानार्थं तं न कीर्त्तयेत्"। यदि त्वमेतत् पठसि तदा तुभ्यमेतद्ददामीति साक्षात् परीक्षणमत्र निषिध्यते, पात्रत्वबोधार्थमुपायान्तरेण परीक्षणं त्वनुमतमेव। तदुक्तं यमेन "शीलं संवसनाज्ज्ञेयं शौचं संव्यवहारतः। प्रज्ञा संकथनात् ज्ञेया त्रिभिः पात्रं परीक्ष्यते"। संकथनं शुद्धभावेन विद्याकथा। वराहपुराणे "अपि सर्वस्वमात्मं हि न देयं विचिकित्सता। मनसा ह्यननुज्ञातः प्रतिगृह्णीत नैव हि। ददानः प्रतिगृह्णंश्च यतो लोभभयादिना। नाप्नोति श्रेयसा योगं निरयं चैव गच्छति।" नारदीयपुराणे "देशकालविधानाद्यैर्हीनं दानं भयावहम्। दातुः प्रतिग्रहीतुश्च गृहीतमसतः सदा।" षट्त्रिंशन्मतात् नामगोत्रे समुच्चार्य प्राङ्मुखो देयकीर्त्तनात्"। उदङ्मुखाय विप्राय दत्त्वान्ते स्वस्ति वाचयेत्। देयकीर्त्तनादिति देयकीर्त्तनोत्तरकालं दत्त्वेत्यर्थः। "प्राक्प्रत्यगास्या वोहाहे दातृग्राहकयोः स्थितिः। दद्यात् पूर्वमुखो द्रव्यमेष एव विधिः सदा"। यत्तु कीर्त्तयन्ति "प्राङ्मुखः प्रतिगृह्णीद्विवाहे तु विपर्ययः" इति तस्य समूलत्वे सिद्धे अनुष्ठानविकल्पः, तत्राप्युदङ्मुखसंप्रदानवैशिष्ट्यस्मृतेस्तदेवानुष्ठेयम्। तदुक्तं स्मृत्यन्तरे "दद्यात् पूर्वमुखो दानं गृह्णीयादुत्तरामुखः। आयुर्विवर्द्धते दातुर्गृहीतः क्षीयते तु तत्"।

देयद्रव्याणां दानमन्त्राः हेमाद्रौ खं० दर्शिता यथा तत्र कपिलायाः मातृत्वे "कपिले! सर्वभूतानां पूजनीयासि रोहिणि!। सर्वतीर्थमयी यस्मादतः शान्तिं प्रयच्छ मे" गङ्गस्य "पुण्यस्त्वं गङ्गे! पुण्यानां मङ्गलानाञ्च मङ्गलम्। विष्णुना विधृतो नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे"। वृषस्य "धर्मस्त्वं वृषरूपेण जगदानन्दकारकः। अष्टमूर्त्तेरधिष्ठानमतः शान्तिं प्रयच्छ मे"।